

УДК 37.016:821.161.2.09:373.5(477)

[https://doi.org/10.61339/2786-6947.2026.1\(13\).369666](https://doi.org/10.61339/2786-6947.2026.1(13).369666)

Шуляр Василь Іванович,

доктор педагогічних наук, професор,

заслужений учитель України,

директор ПУ «Інститут прикладної педагогіки»,

м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-8643-0105>**СЕНСОЖИТТЄВИЙ ПОРТРЕТ ГАЛИНИ МОГИЛЬНИЦЬКОЇ****(ЗА ПОЕЗІСІЮ «САМОВИЗНАЧЕННЯ»)**

Анотація. У статті обґрунтовано методичну модель створення сенсожиттєвого портрета Галини Могильницької на матеріалі поезії «Самовизначення». Сенсожиттєвий портрет потрактовано як інтегральний науково-методичний конструкт, у якому біографічні факти, ціннісні орієнтації, духовні домінанти, громадянська позиція та художнє самоназивання особистості поєднуються в цілісну систему смислів. Теоретичною основою дослідження є аксіологічна стратегія вивчення художнього твору, алгоритм аналізу ліричного тексту та логіко-семіотичні моделі професора В. І. Шуляра, зорієнтовані на співпрацю автора, образу автора, ліричного героя, ліричного персонажа й учня-читача. У роботі доведено, що поезія «Самовизначення» належить до громадянсько-сповідальної лірики, у якій ліричне «Я» максимально наближене до образу автора, проте не зводиться до прямого біографічного документа. Ключовим концептом твору визначено самовизначення через пісню як форму духовного служіння Богові, слову, народові, добі й майбутньому. Здійснено увідповіднення провідних мотивів поезії з фактами життєтворчості Г. Могильницької: родинною культурою української пісні й книжності, раннім досвідом релігійного самостояння, належністю до шістдесятницького середовища, організацією українських культурних практик в Одесі, підтримкою Василя Стуса, педагогічною діяльністю, заборонаю й багаторічним замовчуванням творчості, а також подальшим служінням українській школі. Запропоновано ціннісно-етичну стратегію аналізування тексту, у якій центральними є концепти гідності, свободи совісті, національної пам'яті, любові, боротьби, праці та відповідальності за власне слово. Розроблено систему компетентнісних вправ: запитань, завдань і задач, що забезпечують перехід учня-читача від первинного емоційного сприйняття до інтерпретації, моделювання, аргументації, ціннісного вибору та створення власного читачького продукту. Матеріал увідповіднено ідеям проєкту «Освіта. Діти. Майбутнє», насамперед принципам діяльності, суб'єктності учня, смислотворення, рефлексивності й формування Людини Культури.

Ключові слова: Галина Могильницька, сенсожиттєвий портрет, самовизначення лірика, аксіологічна стратегія, ліричний герой, компетентнісні вправи, учень-читач, Освіта. Діти. Майбутнє.

Постановка проблеми. Сучасна літературна освіта дедалі виразніше переходить від відтворення біографічних і літературознавчих відомостей до організації читачької діяльності, у якій художній текст стає середовищем смислотворення. Особливої ваги це набуває під час вивчення ліричних творів, де зовнішня подієвість мінімізована, а смислова напруга зосереджена в переживанні, образі, ритмомелодиці й ціннісному жесті ліричного «Я». Поезія Галини Могильницької «Самовизначення» (Могильницька, 2020) є продуктивним матеріалом для такої роботи, оскільки в ній особистісна позиція не декларується як приватний автобіографічний факт, а художньо розгортається як духовна формула служіння слову, Богові, народові й добі.

Проблема полягає в тому, щоб уникнути двох методичних крайнощів: з одного боку, прямого біографізму, коли поетичне «Я» ототожнюється з авторкою без урахування художньої умовності; з іншого – формального аналізу тропів і ритму без виходу на життєві смисли та ціннісні вибори учня-читача. Для розв'язання цієї проблеми доцільно застосувати алгоритм аналізу ліричного твору й логіко-семіотичні моделі В. І. Шуляра, а також аксіологічну стратегію, яка переводить аналіз поезії у площину ціннісно-етичної взаємодії «автор – текст – читач».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методичне підґрунтя статті становлять праці В. І. Шуляра, у яких обґрунтовано діяльнісний алгоритм аналізу ліричного твору, поняття ліричного героя, образу автора й ліричного персонажа, а також логіко-семіотичні моделі, що допомагають матеріалізувати складні смислові відношення в ліричному тексті. У запропонованій ним орієнтовній основі дій учня-читача аналіз поезії починається з визначення настрою, переходить до теми, образів,

образотворчих засобів, ритмомелодики, ідеї, жанрової природи та завершується особистісним враженням і виконавською рефлексією (Шуляр, 2023).

Аксіологічний вимір розглянуто в посібнику «Аксіологічні засади вивчення художнього твору», де літературний текст постає носієм духовних, моральних і культурних цінностей, а процес його вивчення – ціннісно-етичною взаємодією між учителем, учнем і текстом (Шуляр, 2025). Методологічно важливим є розмежування цінності, ціннісної орієнтації та етичної норми, що дає змогу перейти від загальних виховних декларацій до конкретних читацьких дій: виокремлення ціннісно-сислового концепту, аналізу поведінкової моделі, зіставлення з життєвим досвідом і формулювання власної позиції.

Поняття сенсожиттєвого універсуму, актуалізоване у статті В. Шуляра та В. Гладішева про Нілу Волошину, розглядається як інтегральний простір особистісних і професійних смислів, у якому поєднуються цінності, переконання, світоглядні орієнтири та конкретні форми діяльності людини (Шуляр & Гладішев, 2026). Для нашого дослідження це поняття трансформується у поняття «сенсожиттєвий портрет», тобто стислий, методично придатний спосіб реконструкції смислового ядра особистості через текст, біографію і ціннісно-етичну позицію.

Біографічні матеріали О. Ніколової, О. Александрової та О. Ліпінської, а також інтерв'ю Галини Могильницької, записане В. Овсієнком, дають підстави окреслити життєві факти, що увідповіднюються до мотивів поезії: родинну культуру української пісні й книжності; досвід свободи совісті; участь у формуванні українського культурного середовища Одеси; зв'язок із шістдесятницьким колом; педагогічне служіння; заборону й тривале замовчування творчості; подальшу науково-методичну та просвітницьку діяльність (Александрова & Ліпінська, б. д.; Ніколова, б. д.; Овсієнко, 2008).

Мета статті — обґрунтувати й репрезентувати сенсожиттєвий портрет Галини Могильницької за поезією «Самовизначення» через аксіологічну стратегію аналізування тексту, алгоритм аналізу ліричних творів В. І. Шуляра та систему компетентнісних вправ для учнів-читачів.

Для досягнення мети визначено такі завдання: 1) уточнити зміст поняття «сенсожиттєвий портрет»; 2) проаналізувати поезію «Самовизначення» за алгоритмом аналізу ліричного твору; 3) увідповіднити мотиви поезії з фактами життя й творчості Г. Могильницької; 4) обрати ціннісно-етичну стратегію аналізування; 5) запропонувати систему компетентнісних запитань, завдань і задач у логіці проєкту «Освіта. Діти. Майбутнє».

Виклад основного матеріалу. Сенсожиттєвий портрет – це науково-методичний конструкт, що відображає не зовнішню послідовність біографії, а ціннісну архітектоніку життєтворчості особистості. Він містить п'ять взаємопов'язаних блоків: ціннісне ядро; духовно-світоглядні орієнтири; життєві вчинки й професійні практики; художнє самовираження; читацьке осмислення. Якщо сенсожиттєвий універсум описує цілісний світ смислів особистості, то сенсожиттєвий портрет є його методично стисненою моделлю, придатною для уроку, літературного заняття, наукової статті або читацького проєкту.

У випадку Г. Могильницької таким портретом стає формула самовизначення через пісню. Образ пісні у творі не є лише метафорою поетичного обдарування. Це знак внутрішнього покликання, національної пам'яті, духовної дисципліни, громадянської готовності до праці й боротьби. Ліричне «Я» не розчиняється в індивідуальній емоції; воно вбирає голоси природи, матері, історії, корогов, прадавнього народу. Саме тому поезія дає змогу моделювати не тільки емоційний стан, а й сенсожиттєву програму.

За алгоритмом В. І. Шуляра першим кроком аналізу є визначення настроїв і почуттів, переданих у творі. Початковий емоційний тон поезії стриманий: у ній немає ані розпачу, ані нарікання. Натомість відчутна зібраність, внутрішня дисципліна, готовність мовчання перетворити на дію. Далі настроїв нарастає: від стриманості – до напруги, від напруги – до грозової сили, від сили – до гармонійного поєднання гніву, ніжності й материнської колисковості. Така динаміка має принципове значення: самовизначення не зводиться до називання себе, а відбувається як поступове розгортання внутрішньої енергії особистості.

Другий крок – з'ясування теми. Тема поезії – духовне і громадянське самовизначення особистості, яка усвідомлює себе голосом любові, боротьби, праці, доби й історичної долі народу. Третій крок – визначення образів, що виражають домінуючі настрої. Центральним є образ пісні. Навколо нього групуються образи Бога, вістря стріли, грози, лева, сльози, конвалій, луків, дібров, колосся, корогов, колискової. Вони творять цілісну семантичну вертикаль: від небесного покликання – до земної праці; від природної краси – до громадянського спротиву; від материнської ніжності – до історичної відповідальності.

Четвертий крок – розкриття образотворчих засобів. Вірш побудований на розгорнутій метафорі самоназивання: ліричне «Я» визначає себе через пісню. Повтор формули «Я – пісня» виконує не лише стилістичну, а й аксіологічну функцію: він перетворює поетичну метафору на норму життєдіяльності. Порівняння, градація, антитеза, звукопис і ритмомелодичні повтори формують ефект голосового наростання. Пісня виявляється багаторегістровою: вона може бути чистою, грозовою, колосковою, гнівною, материнською. Отже, образ пісні поєднує красу, істину й добро, але не вилучає боротьби як необхідної форми захисту цих цінностей.

П'ятий крок – пояснення ритму. Короткі синтаксичні конструкції, оклична інтонація, ритмічні повтори й переривчасті рядки створюють ефект внутрішнього маршу. Ритм поезії не колисковий, хоча образ колискової присутній; він радше мобілізаційний. Це ритм особистості, яка не відмовляється від ніжності, але не дозволяє ніжності стати беззахисністю. Шостий крок – формулювання ідеї. Ідея твору полягає в тому, що справжнє самовизначення особистості здійснюється через служіння: слову, Богові, культурі, народові, добі, майбутньому. Сьомий крок – жанрове визначення. Поезія належить до громадянсько-сповідальної лірики з ознаками поетичного маніфесту. Восьмий крок – особистісне враження. Твір спонукає учня-читача не тільки зрозуміти авторську позицію, а й поставити запитання до себе: яким голосом я присутній у своїй культурі, родині, громаді, державі?

Логіко-семіотична модель «ліричний твір: автор, герой, персонаж» дає змогу коректно розмежувати біографічну авторку, образ автора й ліричного героя. У «Самовизначенні» ліричний герой максимально наближений до образу автора, оскільки в тексті домінує форма першої особи й ціннісне самоназивання. Однак він не є простою копією біографічної Галини Могильницької. Це художньо узагальнений образ Я-пісні, у якому приватний досвід піднято до рівня національного й культурного символу. Ліричний персонаж у вузькому розумінні тут майже відсутній; натомість є колективний адресат і колективний смисловий горизонт – прадавній народ, доба, майбутній учень-читач.

Таблиця 1

Увідповіднення життєвих фактів і ціннісних мотивів поезії

Життєвий факт	Ціннісний мотив у поезії	Методичний висновок
Родина педагогів, культура книги, української пісні, народної пам'яті.	Голос природи, колосся, материнської колискової.	Самовизначення починається з успадкованої культури, але стає особистим вибором.
Відстоювання права на віру; виключення з технікуму за відвідування церкви.	Мотив Божого покликання й внутрішньої відповідальності.	Свобода совісті постає як етична норма й основа гідності.
Коло шістдесятників, українські культурні практики в Одесі, виступ В. Стуса.	Громадянський реєстр пісні, корогви, боротьба.	Ліричне «Я» переходить від приватної емоції до культурного служіння.
Звільнення з педагогічної роботи, заборона збірки, тривале замовчування.	Стриманість без розпачу, готовність до звияти.	Опір осмислюється не як руйнація, а як збереження голосу.
Педагогічна, публіцистична, науково-методична праця, авторитет в українській школі.	Пісня для праці, любові, походу й долі народу.	Сенсожиттєвий портрет завершується образом служіння майбутньому.

Увідповіднення біографічного й текстового матеріалу підтверджує, що поезія «Самовизначення» є не автобіографічною довідкою, а художнім концентратом життєвої позиції. Родинне середовище, де культивувалися інтелект, чесність, книга й українська пісня, пояснює природність образів голосу, природи й колискової. Досвід свободи совісті, конфлікту з радянською ідеологічною системою, духовної непоступливості увиразнює мотив Божого покликання. Участь у культурному русі шістдесятників, підтримка українського слова, педагогічне знайомлення молоді з забороненими поетами дають підстави осмислювати громадянський реєстр поезії як художньо втілену біографічну правду, переведену у площину символу.

Ціннісно-етична стратегія аналізування. Для аналізу поезії обираємо ціннісно-етичну стратегію самовизначення. Її ядром є концепт «пісня-служіння». Він об'єднує три виміри: цінності, ціннісні орієнтації та етичні норми. До цінностей належать Бог, українське слово, народ, пам'ять, свобода, краса, правда, любов. Ціннісні орієнтації виявляються як рух до служіння, готовність до праці, боротьби,

творчості й відповідальності. Етичними нормами постають самодисципліна, незламність, чесність, вірність культурі, повага до материнського й народного начала, небайдужість до долі України.

Орієнтовна основа дій учня-читача в цій стратегії може мати таку послідовність: 1) знайти ключовий ціннісно-смысловий концепт поезії; 2) визначити, які образи формують його; 3) встановити, які життєві факти допомагають глибше зрозуміти художній образ, не зводячи його до біографізму; 4) сформулювати ціннісно-етичну норму твору одним словом або словосполученням; 5) створити власний читацький продукт – модель, мініесе, усну інтерпретацію, виконавське читання або ціннісну карту.

У логіці проєкту «Освіта. Діти. Майбутнє» таке літературне заняття має починатися не з переказу біографії, а з прогнозованого результату: учень-читач уміє проаналізувати ліричний текст, розрізнити образ автора й ліричного героя, виокремити ціннісно-етичну норму, аргументувати її текстовими й біографічними доказами, співвіднести з власним досвідом та створити продукт інтерпретації. У центрі заняття перебуває не готова відповідь учителя, а діяльність учнівства: сприймання, читання, аналіз, моделювання, дискусія, рефлексія, самооцінювання.

Система компетентнісних вправ. Система вправ вибудовується за трьома типами: запитання, завдання, задачі. Запитання активізують розуміння й інтерпретацію; завдання організовують діяльність із текстом; задачі створюють проблемну ситуацію, у якій учень-читач має виробити доказове рішення.

Запитання для первинного й аналітичного читання: 1. Який настрій переважає на початку поезії: сум, спокій, стриманість чи готовність до дії? Обґрунтуйте. 2. Чому ліричне «Я» визначає себе не як людину, голос, слово, а саме як пісню? 3. Які образи у творі пов'язані з красою, які – з боротьбою, а які – з материнською ніжністю? 4. Чи можна вважати ліричного героя прямим портретом авторки? Де проходить межа між образом автора й ліричним героєм? 5. Яку ціннісно-етичну норму можна сформулювати за поезією: «гідність», «служіння», «віра», «голос народу», «любов і боротьба»?

Компетентнісні завдання: 1. Побудуйте «настроєву кульку» твору: доберіть п'ять слів, які передають зміну настрою від першої до останньої строфи. 2. Складіть логіко-семіотичну міні-модель: А – ОА – ЛГ – Ч, де А – Галина Могильницька як біографічна особа, ОА – образ авторки, ЛГ – Я-пісня, Ч – учень-читач. Позначте стрілками, де ЛГ наближається до ОА, а де набуває узагальненого значення. 3. Створіть «аксіологічний паспорт» поезії: ключовий концепт; три цінності; дві ціннісні орієнтації; одна етична норма; читацький висновок. 4. Доберіть біографічний факт із життя Г. Могильницької, який допомагає глибше зрозуміти один образ поезії, і поясніть це двома-трьома реченнями. 5. Підготуйте виразне читання уривка, пояснивши, які інтонаційні засоби передають стриманість, силу, ніжність і громадянську напругу.

Компетентнісні задачі. Задача 1. Умова: ліричний герой у творі максимально наближений до образу автора, але не тотожний йому. Доведіть або спростуйте це твердження, використавши два текстові спостереження й один біографічний факт. Продукт: аргументований абзац на 8–10 речень. Критерії: точність понять; опора на текст; уникнення прямолінійного біографізму; логічність висновку.

Задача 2. Умова: у поезії поєднано любов і боротьбу. Поясніть, чому ці цінності не суперечать одна одній. Продукт: ціннісна теза й три аргументи. Критерії: розуміння аксіологічної стратегії; здатність бачити антиномії; уміння формулювати особистісну позицію.

Задача 3. Умова: вам потрібно спроектувати фрагмент літературного заняття за ідеями «Освіта. Діти. Майбутнє». Визначте результат учнівства, одну взаємодію, одне завдання, один продукт і один критерій оцінювання. Продукт: міні-модель заняття. Критерії: діяльнісність; суб'єктності ність учня; наявність продукту-доказу; ціннісний компонент; рефлексія.

Задача 4. Умова: учень назвав поезію «патріотичною», але не зміг пояснити, у чому саме полягає патріотизм тексту. Допоможіть йому: сформулюйте три ознаки не декларативного, а діяльнісного патріотизму в поезії. Продукт: короткий коментар. Критерії: точність формулювання; зв'язок із образами твору; відсутність шаблонних гасел.

Така система вправ забезпечує поступовий перехід від рецептивно-продуктивного рівня до критичного й творчого. Учень-читач не лише відповідає на запитання, а й конструє модель, добирає докази, здійснює ціннісний вибір, оцінює власну читацьку дію. Саме це відповідає компетентнісно-діяльнісній логіці: знання не передається як готовий результат, а формується через діяльність і стає інструментом самопізнання.

Висновки. Поезія Галини Могильницької «Самовизначення» репрезентує сенсожиттєву формулу авторки: бути піснею як голосом любові, боротьби, праці, віри, культури й народної долі. Сенсожиттєвий портрет, побудований на основі цього тексту, не зводиться до біографічної хроніки. Він розкриває ціннісне ядро особистості: свободу совісті, гідність, націєзорієнтованість, вірність слову, готовність до педагогічного й культурного служіння.

Аналіз за алгоритмом В. І. Шуляра засвідчує, що вірш має виразну настроєву динаміку, систему взаємопов'язаних образів, ритмомелодичну мобілізаційність, жанрову природу громадянсько-сповідальної лірики та високу аксіологічну наснаженість. Логіко-семіотична модель допомагає уникнути надмірного біографізму: ліричний герой близький до образу автора, але функціонує як художнє узагальнення.

Обрана ціннісно-етична стратегія самовизначення дає змогу перетворити роботу з текстом на простір особистісного вибору учня-читача. Система компетентнісних запитань, завдань і задач забезпечує рух від емоційного сприйняття до аналітичного доведення, моделювання, рефлексії та створення власного продукту. У такий спосіб матеріал органічно увідповіднюється ідеям проекту «Освіта. Діти. Майбутнє»: літературне заняття постає як діяльнісний, ціннісний і смислотворчий простір формування Людини Культури.

Перспективи подальших розвідок. Перспективним є створення циклу літературних занять за поезією та ліро-епічними творами Г. Могильницької з використанням логіко-семіотичних моделей, контурних карт, цифрових читацьких портфоліо та інструментів формувального оцінювання. Окремого дослідження потребує порівняльне вивчення сенсожиттєвих портретів українських поетів-шістдесятників і письменників Одещини в системі компетентісно-діяльнісної літературної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова, О. О., & Липінська, О. Ф. (б. д.). *Слід на землі. Творчість Г. А. Могильницької як засіб формування національної свідомості*. Рукопис.
2. Вождаєнко, А. (2020). Історичний процес змін методики вивчення цінностей у ліричних творах української літератури. *Теоретична і дидактична філологія. Серія «Філологія»*, 32, 13–20. URL: <https://doi.org/10.31470/2309-15-17-2020-1-13-20>
3. Могильницька, Г. (2020). Самовизначення [поезія]. У *ЄТекстМиколаївщини: літературно-художня антологія* / укл. В. Шуляр, К. Картузов. Миколаїв: Іліон.
4. Могильницька, Г. А. (2007). *З непам'яті прикликана судьбою: вірші, документи, біографічний нарис*. Українська ідея.
5. Ніколова, О. Л. (б. д.). *Сучасна письменниця Одещини – Галина Анатоліївна Могильницька*. Рукопис.
6. Овсієнко, В. В. (2008). Могильницька Галина Анатоліївна. *Віртуальний музей «Дисидентський рух в Україні»*. Харківська правозахисна група. URL: <https://museum.khpg.org/1208027358>
7. Шуляр, В. І. (2023). *Вивчення лірики: методика і технологія (5–9 класи)*. Рукопис.
8. Шуляр, В. І. (2025). *Аксіологічні засади вивчення художнього твору: навчально-методичний посібник*. ІПП.
9. Шуляр, В. І. (2026). *Архітектура освіти для майбутнього України*. Рукопис.
10. Шуляр, В. І., & Гладишев, В. В. (2026). Сенсожиттєвий універсум професорки Ніли Волошиної: смислотворення у науковій діяльності та посібникотворенні. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*, 1(36), 82–88. URL: <https://doi.org/10.33842/22195203-2026-36-137-82-88>

REFERENCES

1. Aleksandrova, O. O., & Lipinska, O. F. (n. d.). *Slid na zemli. Tvorchist H. A. Mohylnytskoi yak zasib formuvannia natsionalnoi svidomosti* [A trace on the earth. The works of H. A. Mohylnytska as a means of forming national consciousness]. Manuscript. [in Ukrainian].
2. Mohylnytska, H. A. (2007). *Z nepamiati pryklykana sudboiu: virshi, dokumenty, biohrafichnyi narys* [Summoned by fate from oblivion: Poems, documents, biographical essay]. *Ukrainska ideia*. [in Ukrainian].
3. Mohylnytska, H. A. (2020). *Samovyznachennia* [Self-determination]. Typescript / provided text. [in Ukrainian].
4. Nikolova, O. L. (n. d.). *Suchasna pysmennytsia Odeschyny – Halyna Anatoliivna Mohylnytska* [A contemporary writer of Odesa region – Halyna Anatoliivna Mohylnytska]. Manuscript. [in Ukrainian].
5. Ovsienko, V. V. (2008). Mohylnytska Halyna Anatoliivna. Virtual Museum «Dissident Movement in Ukraine» of the Kharkiv Human Rights Protection Group. <https://museum.khpg.org/1208027358> [in Ukrainian].
6. Shuliar, V. I. (2023). *Vyvchennia liryky: metodyka i tekhnolohiia (5–9 klasy)* [Studying lyric poetry: Methods and technology (grades 5–9)]. Manuscript. [in Ukrainian].
7. Shuliar, V. I. (2025). *Aksiologichni zasady vyvchennia khudozhnoho tvor: navchalno-metodychnyi posibnyk* [Axiological foundations of studying a literary work: A methodological guide]. IPP. [in Ukrainian].
8. Shuliar, V. I. (2026). *Arkhitektura osvity dlia maibutnoho Ukrainy* [Architecture of education for the future of Ukraine]. Manuscript. [in Ukrainian].

9. Shuliar, V. I., & Hladyshev, V. V. (2026). Sensozhyttievyi universum profesorky Nily Voloshynoi: smyslotvorennia u naukovi diialnosti ta posibnykotvorenni [The meaning-of-life universe of professor Nila Voloshyna: Meaning-making in scientific activity and textbook development]. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohika*, 1(36), 82–88. <https://doi.org/10.33842/22195203-2026-36-137-82-88> [in Ukrainian].

10. Vozhdaenko, A. (2020). Istorychnyi protses zmin metodyky vyvchennia tsinnosti u lirychnykh tvorakh ukrainskoi literatury [The historical process of changes in the methodology of studying values in lyrical works of Ukrainian literature]. *Teoretychna i dydaktychna filolohiia. Seriiia «Filolohiia»*, 32, 13–20. <https://doi.org/10.31470/2309-15-17-2020-1-13-20> [in Ukrainian].

Vasyl Shulyar,

Doctor of Education, Professor,

Honoured Teacher of Ukraine,

Director of the Public Institution «Institute of Applied Pedagogy»,

Kyiv, Ukraine

THE MEANING-OF-LIFE PORTRAIT OF HALYNA MOHYLNYTSKA

(BASED ON THE POEM «SELF-DETERMINATION»)

Abstract. The article substantiates a methodological model for constructing the meaning-of-life portrait of Halyna Mohylnytska on the basis of her poem «Self-Determination». The meaning-of-life portrait is interpreted as an integral scholarly and methodological construct in which biographical facts, value orientations, spiritual dominants, civic position, and poetic self-naming are combined into a coherent system of meanings. The theoretical framework of the study includes the axiological strategy of studying a literary text, the algorithm for analyzing lyric poetry, and the logical-semiotic models developed by Professor Vasyl Shuliar, which focus on the interaction of the author, the authorial image, the lyrical subject, the lyrical character, and the student-reader. The article demonstrates that «Self-Determination» belongs to civic-confessional lyric poetry: the lyrical «I» is very close to the authorial image, but it should not be reduced to a direct biographical document. The central concept of the text is self-determination through song as a form of spiritual service to God, the word, the people, the epoch, and the future. The study correlates the main motifs of the poem with significant facts of Mohylnytska's life and creative activity: the family culture of Ukrainian song and reading, her early experience of religious self-standing, her belonging to the circle of the sixtiers, the organisation of Ukrainian cultural practices in Odesa, her support for Vasyl Stus, her pedagogical work, the prohibition and long silencing of her writings, and her later service to Ukrainian school education. A value-ethical strategy of textual analysis is proposed; its key concepts include dignity, freedom of conscience, national memory, love, struggle, labour, and responsibility for one's own word. The article also offers a system of competence-based exercises: questions, tasks, and problem tasks that lead the student-reader from initial emotional perception to interpretation, modelling, argumentation, value choice, and creation of a personal reading product. The material is aligned with the ideas of the project «Education. Children. Future», especially with the principles of activity-based learning, student subjectivity, meaning-making, reflection, and the formation of a Person of Culture.

Keywords: Halyna Mohylnytska, meaning-of-life portrait, self-determination, lyric poetry, axiological strategy, lyrical subject, competence-based exercises, student-reader, Education. Children. Future.

Дата першого надходження статті до видання 15.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування 25.12.2025

© Шуляр В.І., 2026